

Sosyoloji Derneği, Türkiye

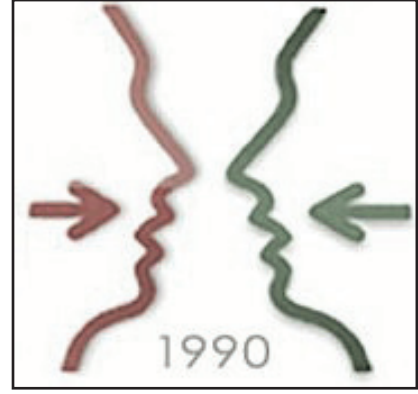
Sosyoloji Araştırmaları Dergisi

Cilt: 14 Sayı: 2 - Gz 2011

Sociological Association, Turkey

Journal of Sociological Research

Vol.: 14 Nr.: 2 - Fall 2011

Beyaz Yakalı Orta Sınıfın Toplumsal Ağları zerine Bir zmleme

Cengiz YANIKLAR

BEYAZ YAKALI ORTA SINIFIN TOPLUMSAL AĞLARI ÜZERİNE BİR ÇÖZÜMLEME

Cengiz YANIKLAR

ÖZ

Bu çalışmanın temel amacı, beyazyakalı orta sınıfın “yakın” ilişki içerisinde buldukları bireylerden oluşan sosyal ağlarının kompozisyonunu ve bu ağların sınıf, yaş ve eğitim düzeyi bakımından kadınlar ve erkekler için ne derece bir benzerlik taşıdığını niceliksel bir açıdan çözümlenektir. Çalışmanın temel kaynağını, İstanbul’da bir site içerisinde yaşayan 37 kadın ve 32 erkekle yapılan mülakatlardan elde edilen veriler oluşturmaktadır. Veriler, sosyal bağların oluşturucularının hayli farklılaşmış olduğuna işaret etmekle birlikte, orta sınıf üyelerinin önemli ölçüde yakın akrabalarıyla bağ kurduklarını, buna karşılık uzak akrabaların sosyal ağları içinde pek fazla yer tutmadığını göstermektedir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet temelinde bazı farklılıklar bulunmasına karşın, komşular ve iş arkadaşları da sosyal bağların önemli bir oranını temsil etmektedir. Orta sınıfın sosyal ağ kalıpları görece sınıf-içi bir karakter taşımakta ve inşa edilen yakın bağlar yaş ve eğitim temelinde önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. Ancak bu benzerliğin derecesi toplumsal cinsiyete göre farklılıklar sergilemektedir.

Anahtar kelimeler: Orta Sınıf, Sosyal Ağ, Toplumsal Cinsiyet, Yaş benzerliği, Eğitim Benzerliği.

AN ANALYSIS OF SOCIAL NETWORKS OF WHITE-COLLAR MIDDLE CLASS***ABSTRACT***

The main purpose of this study is to analyze constituents of social network of white-collar middle class, which is formed by their intimate ties, as well as the extent to which such networks carries similarity for women and men in terms of social class, age and educational level. Data come from interviews conducted with 37 females and 32 males living in a segregated residential area in Istanbul. Findings indicate that although constituents of social network are diversified, members of middle class establish social bonds with their immediate kin, yet extended kin do not take an important place in their social network. In addition, neighbors and co-workers represent a considerable proportion of their social bonds. Middle class pattern of social network carries a relatively intra-class character, and on the basis of age and education, established social bonds display a high degree of similarity. However, in terms of gender the degree of similarity shows some differences.

Key words: *Middle Class, Social Network, Gender, Age similarity, Education similarity.*

1. GİRİŞ

Bireylerin mikro-sosyal dünyalarını oluşturan sosyal bağlara ve bu bağların kompozisyonlarına duyulan ilgi, kuşkusuz yeni değildir (Allan, 2008: 3). Yabancılaşma olgusu üzerinde duran Marx, bürokrasinin bireyler için yarattığı “demir kafes”ten söz eden Weber, anomi ve dayanışma kavramlarına yoğunlaşan Durkheim ve modernitenin bireyler üzerindeki sonuçlarından bahseden Simmel gibi düşünürlerin ortak vurgusu, toplumsal değişimin bireyler arasındaki sosyal ilişkilerde önemli farklılaşmalar doğurduğu, bunun sonucunda sosyal bağların güçlü olduğu geleneksel toplumların yerini, kapitalist piyasa toplumunun rekabetçi bireyselliğinin aldığı yönündedir. Son yıllarda, sosyal ilişkilerde gözlenen değişimlerin yanı sıra sürekli farklılaşan yaşam tarzları, yaşlanma, egemen bir ideoloji olarak bireyselliğin artması, göç ve kentleşme gibi olgular, sosyal ilişkilere yönelik gittikçe artan bir ilgiyi beraberinde getirmiştir. Ayrıca, işbirliğini kolaylaştıran sosyal etkileşimler, güvene dayalı ilişkiler ve değer sistemleri gibi toplumsal örgütlenmenin özelliklerini içeren toplumsal sermaye ile ilgili çalışmalar, bireyler arasında inşa edilen sosyal bağlar konusuna ilişkin geniş bir literatür oluşturmuştur (Anderson ve Jack, 2002; Granowetter, 1985; Li, Savage, Tampubolon ve Tomlinson, 2002; Warde ve Tampubolon, 2002).

Bununla birlikte, bireyler arasındaki sosyal bağların “oluşturucuları” konusu yeterince ele alınmış değildir. Şüphesiz bireylerin yakın kişisel ağları akrabalarından, arkadaşlarından, komşulardan ve iş arkadaşlarından oluşabilir. Batı’da yapılan bazı çalışmalar, kent yaşamında coğrafi koşulların şekillendirdiği geleneksel komşuluk ilişkilerine, akrabalığa ve dayanışmaya dayalı sosyal bağların yerini, daha çok yaşam tarzlarının belirleyici olduğu birlikteliklerin aldığına dikkat çekiyor. Bu çalışmalar, genel olarak, coğrafi hareketlilikle birlikte ortaya çıkan yaşam mekânının değiştirilmesi sürecinin belirgin bir şekilde yakın komşuluk ilişkilerini ve akrabalık ilişkilerini zayıflattığı sonucuna varıyor (Giddens, 1991; Spencer ve Pahl: 2006). Diğer bazı çalışmalar ise, 1980’ler ve 1990’larda daha esnek ve güvencesi olmayan işlerin çoğalmasının ve meslektaşları potansiyel rakipler haline getiren rekabetin giderek artmasının, insanların iş yerlerinde yakın arkadaşlar bulma beklentisini küçük bir ihtimale dönüştürdüğünü vurguluyor (Allan, 2008; Kasapoğlu, 2005; Pahl, 2000).

Sosyal ilişkilerin ve bağların oluşturucularını doğrudan ele almasalar da birçok araştırmacı, Türkiye’de yoğun bir şekilde yaşanan kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru gerçekleşen göç olgusunun, ailenin formasyonunu ve aileyi çevreleyen sosyal ilişkileri ne denli etkilediğini farklı açılardan incelemiştir. İzmir ve Ankara’da gerçekleştirdiği çalışmanın bulgularından hareketle, kentsel alana yeni gelen göçmen ailelerin yaşadığı sosyal ve kültürel değişim hakkında bir sonuca varan Kongar’a göre, bu ailelerin yaşadıkları en önemli değişim şudur: “... aile kentsel atmosfere çabucak ayak uydurmakta ve akrabalık ilişkilerine bağlanmaktan vazgeçmektedirler” (Kongar: 1976: 215). Dahası, bu aileler için, var olan akrabalık ilişkilerinin yerini önemli bir dereceye kadar işyerlerinde edinilen arkadaşlıklar, formel kurumlar ve komşuluk ilişkileri almaktadır.

Diğer taraftan, Türkiye’de kırsal ve kentsel ortamlarda aile yapısındaki değişimleri çözümlenmeye çalışan Vergin (1985), göç ve kentleşme olgularının akrabalık ilişkilerinin çözümlenmesine yol açmadığı görüşünü ileri sürüyor. Türkiye’de yapılan birçok çalışma da esasen Vergin’in görüşünü destekler niteliktedir. Sosyal ağları toplumsal sınıf temelinde ele almamış olmalarına karşın, göç olgusuyla birlikte, Ankara’daki gecekondualarda kentsel farklılaşmanın aile ve akrabalık ilişkileri üzerindeki etkisini irdeleyen Demir (1998) ve aileyi araştırmanın odağına alarak gecekondualarda aileler arası geleneksel dayanışmanın çağdaş organizasyonlara dönüşümünü inceleyen Gökçe, Acar, Ayata, Kasapoğlu, Özer ve Uygun (1993) gibi yazarlar akrabalık ve hemşehrilik ilişkilerinin öneminin azalmadığına dikkat çekmektedirler.¹ İstanbul’daki çeşitli mahallelerin aynı yörelerden gelen akraba ve hemşehrilere oluştuğunu vurgulayan Dubetsky’nin (1977) Aktepe, Erder’in (1996) Ümraniye üzerine yaptıkları alan çalışmaları da benzer tespitler ortaya koymaktadır.

Yakın zamanlarda orta sınıf yerleşim alanlarının ortaya çıkması ve orta sınıfın genişlemesiyle birlikte, sosyal ve kültürel farklılaşmanın yeni görünümünü inceleme konusu yapan Ayata’nın (2005) Ankara’daki bir sitede gerçekleştirdiği araştırması, beyaz yakalılardan oluşan yeni orta sınıfların sosyal ilişkilerine dair birtakım bulgular içermektedir. Yazar, düşük gelirli yerleşim bölgelerinde, topluluk bağlarının genellikle yakın komşuluk çevresi ile sınırlı kaldığını, geleneksel (hemşehri toplulukları gibi) ve dini kimliklere dayalı toplumsal

örgütlenmelerin günlük yaşamı önemli ölçüde şekillendirdiğini; diğer uçta ise tam donanımlı, tecrit edilmiş ve sosyal açıdan oldukça türdeş semtlerde yaşayan orta ve üst sınıfların yer aldığını vurgulamaktadır. Ona göre, “maddi durumu iyi olan orta sınıf aileler artan bir hızla kentin dışına, kendilerini daha alt sınıflara mensup insanlardan iyice ayırabilecekleri, onlarla ilişki kurmaktan kaçınabilecekleri, istedikleri kişilerle görüşüp istemediklerini yaşamlarından kolayca çıkarabilecekleri uydu kentlere taşınıyorlar. Kentler böylece sınıflar ve kültürler arasında tahayyül edilen farkların sosyal ve mekânsal sınırlar olarak yerleştiği birçok yerel muhite bölünüyor” (Ayata, 2005: 37). Bu saptama, Ankara ve İstanbul da yaşanan kentsel dönüşümün toplumsal etkileri üzerine eğilen birçok araştırmacının argümanlarıyla da paralellik gösteriyor. Sözelimi, Öncü (1997), Geniş (2007), İnel (1999) ve Uzun (2005) gibi sosyal bilimciler, yeni türdeki homojenleşmiş sitelerin orta sınıf üyelerine, kendileriyle aynı ya da benzer kökenlere sahip bireylerle birlikte yaşamalarına ve alt sınıflardan ayrışmalarına olanak verdiğini ileri sürmektedirler. Sosyal ilişkiler bağlamında, bu yazarların argümanları, orta ve orta üst sınıfların mekânsal olarak kendilerini diğerlerinden ayırıştırma çabası içerisinde olduklarına işaret etmekte ve sosyal bağların mekânsal açıdan sınıf-içi bir nitelik gösterdiğini önermektedir.

Fakat bu çalışmalarda, toplumsal hiyerarşideki konumun, sosyal bağların kompozisyonu üzerinde bir etkisinin olup olmadığı hakkında niceliksel bir veri sunulmamış ve sosyal bağların oluşturucuları detaylı biçimde ele alınmamıştır. Diğer taraftan, bireylerin sosyal bir bağ kurma süreçlerinin önemli bir dereceye kadar toplumsal konumları tarafından belirlendiği gerçeği, uzun süreden beri toplumsal tabakalaşmanın temel konularından biri olmuştur (Battero, 2005: 158). Doğal olarak, bireyler kendi sosyal ilişkilerini kimlerle kurabileceklerini önemli bir dereceye kadar belirleyebildiklerini varsayabilirler. Gelgelelim, Feld ve Carter’ın (1998: 136) işaret ettiği gibi, sosyal ilişkiler görece gönüllülüğe dayalı bir olgu olarak görünmesine rağmen, toplumsal hiyerarşideki konum ve toplumsal bağlam kimlerin birbirleriyle yakın bağlar kurabilecekleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Daha genel olarak, kimin kiminle yakın bir sosyal ilişki içinde olabileceği, kültürel ve yapısal sınırlılıklara göre şekillenebilir. Sosyal bağlara girme sürecini belirleyen sınırlar ise, büyük ölçüde, aynı sınıfa mensup olma, akranlık, aynı eğitim düzeyine sahip olma veya aynı toplumsal cinsiyetten² olma durumlarıdır. Bir başka deyişle, yakın bağların kimlerle kurulacağı benzerlik ve farklılık kalıpları tarafından sınırlanmış olabilir.

Ayrıca, sosyal ağların kompozisyonunun toplumsal cinsiyete göre farklılıklar gösterebileceği de beklenebilir.

Bu noktaları göz önünde bulundurarak, niceliksel bir açıdan çalışmamızda ilk önce, orta sınıfın “yakın ilişki” içerisinde buldukları bireylerden oluşan sosyal ağlarının oluşturucularını (yakın akraba, uzak akraba, komşu, arkadaş, iş arkadaşı, hemşehri)³ analiz etmek istiyoruz. Ardından, toplumsal hiyerarşideki konumun sosyal bağların oluşturucuları üzerinde ne denli etkili olduğunu çözümlenmeye çalışacağız. Bu çözümlenme, daha genel olarak, sosyal bağların ne derece sınıf-ıçi bir karakter taşıdığı konusunda da bir değerlendirmeyi içermektedir. Ayrıca sosyal bağların yaş ve eğitim düzeyinde, kadınlar ve erkekler açısından ne ölçüde benzerlik taşıdığını ortaya koymaya çalışacağız. Sonuç bölümünde ise, bu çalışmada elde edilen bulguları göz önüne alarak orta sınıfın sosyal ağlarının yapısına ilişkin genel bir değerlendirmeye yer verilecektir.

2. YÖNTEM

Beyaz yakalı orta sınıf üyelerinin kişisel sosyal ağlarının oluşturucularını ve bu ağların yaş ve eğitim gibi değişkenler temelinde hangi düzeyde benzerlik ya da farklılık taşıdığını çözümlenmeye amaçlayan bu çalışma, İstanbul – Maltepe’de özel güvenlik görevlileri, otoparkı, yeşil alanları ve spor tesisleri bulunan etrafı çevrili bir site içerisinde yaşayan 38 beyaz yakalı orta sınıf aileleriyle yapılan mülakatlardan elde edilen verileri değerlendirmektedir.⁴ Mülakatlar bu ailelerde yaşayan eşlerin her ikisiyle ya da (görüşmenin reddedilmesi veya kendisine ulaşamaması gibi bazı nedenlerden ötürü) eşlerden biriyle yapılmıştır. Daha özgül bir düzeyde ifade etmek gerekirse, veriler 32 erkek ve 37 kadın cevaplayıcıdan elde edilmiştir.⁵

Mülakatlara başlamadan önce, görüşmelerin elverişli bir ortamda yapılabilmesi ve daha önemlisi sorulara güvenilir cevaplar alınması amacıyla ailelerden randevu alınmıştır.⁶ Mülakatlar 2010 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar sırasında cevaplayıcıların kendileriyle ilgili demografik bilgiler derlendikten sonra, “evin dışında yaşayan fakat yakın ilişki içerisinde oldukları kişileri” belirtmeleri istenmiştir. Toplam 557 ayrı kişiyle yakın bir bağın bulunduğunu ortaya koyan bu prosedürün öncesinde, aynı ya da en azından

benzer bir kanıda olmaları için cevaplayıcılara “yakın ilişki içerisinde olmak” kavramı ile düşüncelerin, beklentilerin paylaşılabilirdiği, günlük ya da genel olarak destek gereksinimlerinin karşılanabilirdiği ve dayanışmanın var olduğu bir ilişki türünün kastedildiği ifade edilmiştir. Belirtilen kişilerin baş harfleri yazıldıktan sonra, her bir kişiyle olan bağın türünü (akraba, uzak akraba, komşu, hemşehri ya da arkadaş gibi) ve bu bağı nasıl nitelendirdiklerini betimlemeleri istenmiş, bağ kurulan kişinin mesleği, yaşı, medeni durumu, bağlantı kurma sıklığı, cinsiyeti ve eğitim düzeyi konusunda veri sağlamak amacıyla kendilerine bir dizi kapalı uçlu sorular sorulmuştur.⁷ Veriler tablolar içerisinde sunulmuştur. Katılımcıların cevaplarının frekans ve yüzdelerle dağılımlarının hesaplanmasında SPSS programından yararlanılmış, çok-cevaplı frekans ve çapraz tablo işlemlerine⁸ başvurulmuştur.

3. BULGULAR VE YORUMLARI

3.1. Örneklemin Sosyo-demografik Profili

Mülakatların yapıldığı tarih itibariyle kadınların % 97’si, erkeklerin ise % 94’ü evlidir. Örneklemdaki kadınların eğitim düzeyleri genel olarak erkeklerinkine nazaran daha düşüktür. Erkeklerin %13’ü meslek yüksekokulu mezunu, dörtte biri ise lise mezunudur. Buna karşın, kadınların %8’i meslek yüksekokulu, %38’i lise, %11’i ise ilkokul ya da ortaokul mezunudur. Kadınların %43’ü üniversite mezunu iken, erkek cevaplayıcılar ağırlıklı olarak üniversite mezunudur (%63).⁹ Erkek cevaplayıcıların büyük bir çoğunluğu işini sürdürür durumunda iken küçük bir oranı emeklidir (%16). Ancak eğitim düzeyleri görece yüksek olmasına rağmen kadın cevaplayıcıların yalnızca %33’ü, gelir getiren bir işte çalışmaktadır. %5’i ise emeklidir. En son yapılan iş göz önünde alınarak emekliler de dahil edildiğinde, örneklemin çoğunluğunu yarı profesyonel ve rutin bir işte çalışan beyaz yakalılar oluşturuyor¹⁰. Diğer taraftan, ücretli bir işte çalışan kadınların yalnızca %21’i profesyonel, idari ya da yönetici konumunda iken, bu rakam erkekler için %41’e çıkıyor. Cevaplayıcıların yaş gruplarına göre dağılımları incelendiğinde, kadınların %41’i 23-39; %24’ü 40-49; %16’sı 50-59 yaş grubu içinde yer alırken %19’u 60 yaş ve üzerindedir. Erkek cevaplayıcılar için karşılaştırılabilir rakamlar sırasıyla %25, %31, %28 ve %16’dır. Örneklemini oluşturan ailelerin yarısından biraz fazlası (%52) iki çocukludur. Geriye kalan ailelerin %16’sının hiç çocuğu bulunmazken, %16’sı bir, %8’i üç ve yine %8’i dört ya da daha fazla çocuk sahibidir.

3.2. Sosyal Ağların Oluşturucuları

Aşağıdaki tablo örnekleme teşkil eden kadın ve erkek cevaplayıcıların yakın sosyal bağlarının oluşturucularını göstermektedir. Kent yaşamı daha geniş ve farklı ağların inşa edilmesine olanak sağlayabiliyor. Ancak bunu söylerken, bireylerin benzer oranlarda farklı bağ türlerine sahip olacakları anlaşılmamalıdır. Tabloda görüldüğü üzere, “aile ağı” ya da McPherson, Smith-Lovin ve Cook’un (2001: 431) deyiimiyle “biyo-sosyal ağ” olarak kabul edilen yakın akrabalar (aile üyeleri, kardeşler, yetişkin çocuklar, ya da kayınpeder gibi) %28’lik bir oranla kişisel ağların en geniş kesimini oluşturmaktadır. Bu bulgu, her şeyden önce orta sınıf üyeleri açısından yakın akrabalarından oluşan sosyal bağların önemini altını çiziyor.¹¹ Açıkçası, akrabalık ilişkilerinin yoğunluğu, yakın akrabalar arasındaki bağların kalıcı dayanışma ilişkilerini kapsayan ve bu ilişkilerin kolay kolay kopmayacağını ifade eden “et tırnaktan ayrılmaz” normuyla örtüşmektedir.¹² Esasen mülakatlar esnasında yakın ilişki içerisinde oldukları kişileri belirtmeleri istendiğinde, cevaplayıcıların öncelikle yakın akrabalarından bahsetmeleri, akrabalık bağının diğer bağ türlerinden daha önemli ve güçlü sayıldığına göstergesidir. Genel anlamda, cevaplayıcıların yakın akrabalarından mekânsal açıdan uzak oldukları ve çok sık bağlantı kurmadıkları durumlarda bile “aile ağı” bir şekilde varlığını muhafaza ediyor. Bununla birlikte, tabloda görüldüğü gibi, %11’lik bir paya sahip olan uzak akrabalar toplam ağ içerisinde önemli bir oran oluşturmuyor. Yakın akrabalara nazaran uzak akrabaların küçük bir oran teşkil etmesi, kent ortamında yaşayan orta sınıf bireyler için uzak akrabalarla ilişkilerin kayda değer bir önem taşımadığına işaret ediyor. Farklı bir açıdan değerlendirildiğinde, söz konusu oran, aynı zamanda kent yaşamının en belirgin özelliklerinden birinin akrabalık bağlarının zayıflamış olduğu argümanının önemli bir dereceye kadar yalnızca uzak akrabalar için geçerli olduğunu önermektedir. Ayrıca, ilgili rakamlar ele alındığında, yakın akraba oranında toplumsal cinsiyete göre önemli bir farklılık gözlenmemesine karşın, uzak akrabalar söz konusu olduğunda belirgin bir fark ortaya çıkıyor: Uzak akrabalar kadınların bütün ağlarının %14’ünü, erkeklerin sosyal ağlarının ise yalnızca %8’ini oluşturmaktadır.

Tablo 1. Cinsiyete Göre Kişisel Ağların Oluşturucuları

Bağ türü	Kadın (n= 37)		Erkek (n= 32)		Toplam	%
	Bağ sayısı	%	Bağ sayısı	%		
Yakın Akraba	75	29.1	80	26.8	155	27.8
Uzak akraba	37	14.3	25	8.4	62	11.1
Komşu	67	26.0	41	13.7	108	19.4
Arkadaş	38	14.7	58	19.4	96	17.2
İş arkadaşı	23	8.9	77	25.8	100	18.0
Hemşehri	18	7.0	18	6.0	36	6.5
Toplam	258	100	299	100	557	100

Mülakatlar esnasında bazı erkek ve kadın cevaplayıcılar komşularıyla ilişkilerinin sadece selamlaşmaktan ibaret olduğunu belirtirken, bazıları komşuluk hukukunun önemine olan inançlarından dolayı yakın bir bağ kurma konusunda gayret gösterdiklerini savunmuşlardır. Bazıları cevaplayıcılar ise, daha önceden kurulmuş olan bağlarından ötürü söz konusu siteye taşındıklarını ifade etmişlerdir. Örnekleme oluşturanların yaklaşık %61'i en azından bir komşusuyla yakın bir bağ tesis etmiş durumdadır. Gelgelelim, komşular bütün ağ içerisinde yalnızca %19 oranında bir paya sahiptir. Yine de kent ortamında, apartmanlarda yaşayan insanlar arasında bunun oldukça yüksek bir oran olduğu söylenebilir. Oranın yüksek olmasında cevaplayıcıların (ve muhtemelen bağ kurdukları kişilerin) görece uzun bir süreden beri aynı yerde ikamet etmekte bulunmaları, komşularıyla yakın bağların kurulmasını kolaylaştıran bir etken olarak kabul edilebilir. Ayrıca, komşuluk ilişkilerinin kurulmasında coğrafi yakınlığın da önemli bir rol oynadığı ileri sürülebilir. Daha çok kırsal alanlardaki küçük yerleşim yerleri için geçerli olduğunu savunmasına karşın, Gans (1961: 135) coğrafi yakınlığın önemini şu şekilde dile getiriyor: “birbirine yakın oturan insanlar, coğrafi yakınlıktan dolayı etkileşim kurmaya eğilimli olurlar... coğrafi yakınlık, birçok sosyal ilişkiyi başlatmakta ve daha az yoğun olanları devam ettirmektedir”. Yine de komşularla bir bağın kurulması ve bu bağın sürdürülmesi açısından coğrafi yakınlığın oynadığı rolün kadın tercihleri bakımından daha geçerli ve önemli olduğunun altını çizmek gerekiyor. Zira komşuluk ilişkileri göz önüne alındığında, toplumsal cinsiyet açısından önemli bir farklılık göze çarpıyor. Komşular, kadınların yakın bağlarının

%26'sını, dolayısıyla kişisel ağlarının en geniş kaynağını oluşturuyor.

Öte yanda, erkeklerin sosyal bağlarının toplamı içerisinde komşuluk bağının oranı (%14) oldukça düşüktür. Bu bulgu, yakın bir coğrafi mekânda yaşamakla birlikte, diğerleriyle yakın bir sosyal ilişkiye gir(e)memenin doğallığına dikkat çeken Newby'nin (1980: 13) argümanına uygun düşüyor. Diğer bir deyişle, metropoliten bir şehir, üyelerine sosyal ihtiyaçların karşılanması açısından daha geniş bir seçim olanağı sunmaktadır, ama bu olanaklar daha çok erkeklerin kullanımına elverişlidir.

Kadınların ev içindeki yeniden üretim rollerinin çocuk büyütme ev işlerine kadar geniş bir alanı kapsadığı ve ev dışında çalışmaya başlamalarıyla birlikte yüklerinin ikiye katlandığı birçok kez vurgulanmıştır (Dedeoğlu, 2000; Eraydın ve Erendil 1996; Kıray, 1985). En azından bazı kadınların çocuk bakımı için kendi akrabalarından ya da komşularından yardım almaları nedeniyle karşılıklı dayanışma ve yardımlaşmaya dayalı bir sosyal ağ içinde bulduklarını ifade etmek gerekiyor.¹³ Bazı kadın cevaplayıcıların ifade ettikleri üzere, site içinde, çocukları denetlerken oturulan oyun parkı, zaman zaman düzenlenen ve gün adı verilen toplantılar, çocuk bakımı ya da diğer işler için yardım alınması, davetler ve iyi ya da kötü günlerde bir araya gelinmesi, kadınların ama özellikle ücretli bir işte çalışmayan kadınların, diğer kamusal alanların haricinde kendi evlerinde bir araya gelerek yakın komşuluk bağları kurmalarına aracılık etmektedir. Diğer taraftan, bu etkenlerin yanı sıra toplam bağlarının en geniş kesiminin komşulardan oluşmasından dolayı kadınların boş zaman faaliyetlerinin ve sosyal ilişkilerinin görece dar bir coğrafi mekânda gerçekleştiği de ileri sürülebilir.

Erkeklerin komşularıyla bağ kurma eğilimlerinin düşüklüğüne karşın, mesai arkadaşlığının etkisiyle meydana gelen bağların toplam ağları içerisindeki oranları oldukça yüksektir. Bu çerçevede, erkekler açısından komşuluk bağlarının büyük ölçüde iş arkadaşlığından kaynaklanan bağlar tarafından ikame edildiği söylenebilir. Kuşkusuz, bireyler çalıştıkları mekânlarda birbirleriyle sosyal etkileşim içerisine girmekte ve zamanla yakın bağlar kurabilmektedirler. Ancak, böyle bir potansiyel herkesi aynı derecede kapsayıcı nitelikte değildir. Zira örnekteki kadınların çoğu ücretli bir işte çalışmadığından dolayı, çalışma

yaşamı onların açısından yakın ilişkilerin kurulması bağlamında önemli bir kaynak teşkil etmemektedir. Yukarıdaki tablodan okunabileceği gibi, işyeri arkadaşlığının erkeklerin toplam ağları içerisindeki payı %26 iken, bunun kadınlara yansması sadece %9'dur.

Bu oranlar, erkeklerin çalışma yaşamları aracılığıyla yakın bağlar kurma konusunda daha fazla olanaklara sahip olduğuna işaret ediyor. Diğer taraftan yalnızca ücretli bir işte çalışan kadınlar göz önüne alındığında, işyerinden arkadaşların toplam ağ içindeki oranı %15'e çıkıyor. Bu, yakın bağların kurulması bağlamında, erkekler için olduğu kadar olmasa da çalışma yaşamının kadınlar açısından görece önemli bir kaynak teşkil ettiğini gösteriyor. Bu konuyla ilgili literatürü gözden geçiren Fischer (1982: 163), giderek artan sayıda kadının ücretli iş yaşamında yer almasıyla birlikte, bir bağın kurulmasında işyeri faktörünün kadınlar için - en az erkekler için olduğu kadar - önemli olduğunu öne sürüyor. Bu çalışmadaki bulgular ise, bu yönde bir eğilimin kısmen var olduğunu ortaya koyuyor.

Genel olarak, iş yerindeki rekabet ortamı, çalışanların birbirini sürekli gözetmesi, işyeri ortamının sosyal ilişkileri geliştirmeye uygun olmaması gibi nedenler işyerindeki çalışanların birbirleriyle yakın bağlar kurma ihtimallerini çoğu kez düşürmektedir (Pahl, 2000; 117). Bu nedenler, hem erkekler hem de kadınlar için geçerliliğini korumakla birlikte, mülakatlar esnasında çoğu kez dile getirildiği gibi, kadınların meslektaşlarıyla daha yüksek bir oranda yakın sosyal bağlar inşa edememelerinin farklı sebeplere dayandığını vurgulamak gerekir. Örneğin, kadınların ev içi sorumlulukları, meslektaşlarıyla olan yüzeysel ilişkilerin iş hayatının dışına kaymasını engellemekte, daha doğru ifadeyle bu ilişkiler yakın bir sosyal bağa dönüşmemektedir. Bunlara, kadınların bireysel sosyal ilişkilerini sürdürmede ve geliştirme konusunda erkeklere nazaran daha az serbestliğe sahip olmaları, karşılaştıkları ulaşım güçlükleri gibi faktörler de eklenebilir. Ayrıca kadınların eşleri yanlarında yokken boş zamanları değerlendirmek amacıyla işyeri arkadaşlarıyla sosyal etkileşim kurlmaları, ev içi sorumluluklarını ihmal itmek ve "iyi bir kadın olma" statüsünü tehlikeye düşürmek anlamına gelmektedir. İlçe boyutunda kadınların yaşam tarzlarını konu edinen Kıray (1981) ve Yanıklar (2001: 206-7) gibi bazı araştırmacılar, çalışmalarında bu tür bulguları ortaya koymuşlardır. Ancak, kent ortamında da toplumsal cinsiyet, beyaz yakalı orta sınıf üyeleri açısından sosyal

ilişkilerin biçimlenmesinde önemli bir etken olarak kalmaya devam etmektedir.

Bu aşamada değinilmesi gereken bir diğer husus, erkeklerin kişisel ağlarının kadınlara oranla sayısal açıdan daha geniş olduğudur. Kadınların kişisel ağlarının genişliği ortalama olarak 6.97 kişi iken, erkekler için bu rakam 9.34'tür. Bu niceliksel farklılık, erkelere nazaran kadınların daha az kişiyle daha yoğun bir etkileşim içerisinde buldukları ya da erkeklerle kadınların sosyal bağlarının niteliksel açıdan farklılaşmış olduğu şeklinde yorumlanabilir.¹⁴

3.3. Sınıf Konumu ve Sosyal Bağlar

Bireylerin kimlerle sosyal etkileşim içine girecekleri önemli bir dereceye kadar sınıf konumları tarafından etkilenmektedir. Bu gerçekliği kabul etmekle birlikte, birçok çalışmada, farklı sınıf konumlarında bulunan bireyler arasında kayda değer bir yoğunlukta arkadaşlık ilişkilerinin var olduğu saptanmıştır (Hill, 1976: 226; Fischer, 1982; Goldthorpe, Lockwood, Bechofer ve Platt, 1969). Öte yanda, bu çalışmaların odak noktasının akrabalık dışında gerçekleşen yakın sosyal bağların olmadığını da ifade etmek gerekiyor. Türkiye'de ilçe boyutunda Yanıklar (2001: 171) tarafından yapılan bir çalışma da, belli bir derecede sosyal kapanma olmasına rağmen, farklı sınıf konumlarında yer alan bireyler arasında arkadaşlık ilişkilerinin var olduğuna, bununla birlikte akrabalık bağlantıları olmayan beyaz yakalı çalışanların yakın arkadaşlarının büyük bir çoğunluğunun yine beyaz yakalılar olduğuna dikkat çekiyor.

Akrabalık bağlantılarının, aynı ya da yakın sınıf konumlarında yer almayan (ve aynı zamanda farklı yaş gruplarında bulunan, aynı eğitim düzeylerine sahip olmayan) bireyler arasında akraba temelli sosyal ağların oluşmasına olanak verdiği söylenebilir (McPherson, Smith-Lovin ve Cook 2001: 431; Yanıklar, 2001: 148). Ancak akraba temelli bu tür sosyal ağların varlığı, gerçekte sosyal ilişkilerin sınıfsal temelde heterojenleşmesine katkıda bulunabilmekte ve sınıf konumunun sosyal ilişkilerin kurulması üzerindeki etkisini gizleyebilmektedir. Bu nedenle, sosyal ağların ne düzeyde sınıf-içi bir karakter taşıdığına ilişkin anlaşılabilirliği açısından akraba temelli bağlarla diğer türdeki bağlar arasında bir ayırım yapmak daha faydalı olacaktır. Tablo 2 ve 3'teki rakamlar,¹⁵ bir bütün olarak ve akrabalar çıkarıldıktan sonra toplumsal cinsiyete göre, örnekleme oluşturanların sosyal ağlarının sınıf konumlarına göre yüzdelik

dağılımlarını gösteriyor¹⁶. Her iki tabloda görüldüğü gibi, kadınlar için daha fazla olmakla birlikte, orta sınıf üyelerinin sosyal bağlarının neredeyse yarısını diğer sınıf konumlarında yer alan bireyler oluşturmaktadır. Ayrıca, beyaz yakalı çalışanların işçi sınıfından olan bireylerle de yakın bağlar kurduklarını görüyoruz. Ancak, yakın ve uzak akrabalar arasındaki sosyal bağlar değerlendirmeye alınmadığında, sınıf konumunun sosyal ilişkiler üzerindeki etkileri daha belirgin bir hale gelmektedir.

Tablolardaki rakamların işaret ettiği gibi, gerek hizmet sınıfı gerekse alt hizmet sınıfı üyelerinin kendi sınıf konumlarında yer alanlarla daha yüksek bir oranda yakın bağlar kurduğunu gözlemliyoruz. Hizmet sınıfında yer alan kadınların %69'u, alt hizmet sınıfında yer alanların %68'i, kendileriyle aynı sınıf konumunu paylaşanlarla kişisel yakın bağlara sahiptir. Erkeklerin sosyal ağlarının kompozisyonunda sınıf benzerliği ilkesi, benzer bir eğilim sergiliyor.

Tablo 2: Kadın Örneklem Grubunun Sosyal Bağlarının Sınıf Konumlarına Göre Dağılımı
(*n=14*)

Bağ kurulan bireylerin sınıfı	Cevaplayıcının sınıfı							
	Hizmet sınıfı				Alt hizmet sınıfı			
	Akrabalar dahil		Akrabalar hariç		Akrabalar dahil		Akrabalar hariç	
	Bağ sayısı	%	Bağ sayısı	%	Bağ sayısı	%	Bağ sayısı	%
Hizmet sınıfı	9	42.9	9	69.2	11	22.4	9	29.0
Alt hizmet sınıfı	7	33.3	3	23.1	24	49.0	21	67.7
Geleneksel orta sınıf	3	14.3	1	7.7	9	18.4	-	-
İşçi sınıfı	2	9.5	-	-	5	10.2	1	3.2
Toplam	21	100	13	100	49	100	31	100

Tablo 3: Erkek Örneklem Grubunun Sosyal Bağlarının Sınıf Konumlarına Göre Dağılımı
(*n=32*)

Bağ kurulan bireylerin sınıfı	Cevaplayıcının sınıfı							
	Hizmet sınıfı				Alt hizmet sınıfı			
	Akrabalar dahil		Akrabalar hariç		Akrabalar dahil		Akrabalar hariç	
	Bağ sayısı	%	Bağ sayısı	%	Bağ sayısı	%	Bağ sayısı	%
Hizmet sınıfı	66	54.5	45	63.4	27	15.9	16	13.2
Alt hizmet sınıfı	26	21.5	15	21.1	89	52.4	75	62.0
Geleneksel orta sınıf	22	18.2	11	15.5	39	22.9	23	19.0
İşçi sınıfı	7	5.8	-	-	15	8.8	7	5.8
Toplam	121	100	71	100	170	100	121	100

Hizmet sınıfında bulunanların %63'ü, alt hizmet sınıfında yer alanların ise yaklaşık üçte ikisi, kendileriyle aynı sınıfta bulunanlarla yakın sosyal bağlar kurmuşlardır. Bu bağlamda, diğer sınıflarda yer alan bireylerle yüzeysel bir arkadaşlık etkileşimi içinde olmadıkları anlamına gelmese de, beyaz yakalı çalışanların, yakın sosyal bağlarını kimlerle inşa ettikleri göz önüne alındığında sınıf benzerliği ilkesinin önemli ölçüde geçerli olduğunu ve ilişkilerinin sınıf-içi bir nitelik taşıdığını söyleyebiliriz.

Diğer taraftan, kadın örneklemini oluşturan hizmet sınıfının yakın bağlarının yaklaşık %23'ünü alt hizmet sınıfı, %8'lik bir kısmını ise, geleneksel orta sınıfın (kendi işinin sahibi çiftçiler, esnaflar ve tüccarlardan oluşan küçük burjuvazi) üyeleri oluşturmaktadır. Alt hizmet sınıfının toplam bağlarının yaklaşık üçte birini hizmet sınıfı, %3'ünü ise işçi sınıfı içinde yer alanlar teşkil ediyor. Erkeklerden oluşan örnekleme bakıldığında, hizmet sınıfında yer alanların sosyal bağlarının yaklaşık beşte birini alt hizmet sınıfı, alt hizmet sınıfında yer alanların ise, %11'ini hizmet sınıfında yer alanlar oluşturuyor. Kayda değer bir şekilde düşük olmasına rağmen, bu oranlar Mansur'un (1972: 218) Bodrum ilçesinde yaptığı çalışmasında ileri sürdüğü "üst düzey memurlarla alt düzey memurlar arasında sosyal bağlantıların olmadığı" argümanının kent ortamında kısmen geçerli olduğunu öneriyor. Küçük burjuvazi hizmet sınıfı üyelerinin sosyal bağlarının %18'ini, alt hizmet sınıfının ise yaklaşık olarak beşte birini oluşturuyor. Esasen küçük burjuvazinin, kadınların ve erkeklerin sosyal ağları içindeki farklı oranları sosyal bağların cinsiyet temelli bir yapıya sahip olduğuna da işaret ediyor.

Heterojen sınıf konumları arasında var olan bu bağlantılara rağmen, her iki tabloda sunulan rakamlar, beyaz yakalı orta sınıf üyelerinin belirgin bir şekilde kendi sınıf konumlarını paylaşanlarla ya da bitişik sınıf konumunda yer alan bireylerle yakın bağlar kurmaya eğilimli olduklarını akla getiriyor. Başka bir deyişle, bu durum tabakalaşma sistemi içinde birbirleriyle uzak konumlarda bulunanlar arasında yakın bağların kurulmadığına dikkatimizi çekiyor.

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü gibi, hizmet sınıfında yer alanlardan hiç biri işçi sınıfından biriyle yakın bir bağı olduğunu bildirmezken, alt hizmet sınıfında yer alanların sosyal bağlarının son derece küçük bir oranının işçi sınıfından bireylerle kurulduğunu görüyoruz.

Beyaz yakalılarla mavi yakalılar arasındaki yakın nitelikteki sosyal bağların bu derece düşük olması birçok nedene bağlanabilir. Şüphesiz ki, yaşam tarzları bakımından bazı farklılıkların bulunması¹⁷, yaşadıkları site içerisinde işçi sınıfına mensup bireylerin bulunmaması ve iş sahalarının çeşitliliği gibi nedenler, beyaz yakalılarla mavi yakalı çalışanlar arasında yakın sosyal bağların kurulmamasının etkenleri olarak görülebilir. Ancak açıkçası, bu tablolardaki verilerden, yakın bağlar temelinde düşünüldüğünde, beyaz yakalılarla mavi yakalılar arasında bir sınırın var olduğu anlaşılıyor. Daha genel bir düzeyde, bu bulgular, orta sınıf yoğunluklu kapalı bir sitede yaşamalarından dolayı, mekânsal kapanmayı sergiledikleri ileri sürülebilecek orta sınıf üyelerinin, sosyal ilişkilerinin sınıf-içi bir karakter taşıması nedeniyle de, önemli bir derecede sosyal kapanma özelliği gösterdiğine dikkat çekiyor.

3.4. Yaş ve Sosyal Bağlar

Geleneksel toplumların aksine modern dünyada, sosyal ilişkilerin kurulmasında yaşın bir etken olarak daha az önem taşıdığı ileri sürülür (Giddens, 1991). Ancak sosyal ağ içerisinde yaş benzerliğinin oldukça yüksek bir düzeyde olduğunu ortaya koyan bazı çalışmalar bu tezi doğrulamıyor. Sözelimi, Fischer (1982) yaptığı çalışmada erkeklerin %38'inin yakın arkadaşlarının kendi yaşlarından 2 yaş fark aralığında, %72'sinin ise 8 yaş aralığında olduğunu ortaya koyuyor. Genel olarak, araştırma konusu yapılan bağlar yüzeysel bir nitelik taşıdığına yaş benzerliğinin görece yüksek olduğu vurgulanırken, yakın bağlar söz konusu olduğunda yaş benzerliğinin derecesinin düştüğüne işaret edilmiştir. Ancak McPherson ve arkadaşları (2001: 423), bu tür çalışmalarda örneklemelerin akrabaları da içermesi nedeniyle böyle bir bulgunun ortaya çıktığına da dikkati çekiyor.

Tablo 4 ve 5 yakın ve uzak akrabalar çıkarıldığında cevaplayıcılarla yakın bağ inşa ettikleri bireyler arasındaki yaş benzerliğinin derecesini göstermektedir. Tablolardaki rakamlar, yaş benzerliğinin meslek ve eğitim düzeyi gibi diğer boyutlara nazaran daha belirgin olduğunu ileri süren Verbrugé'un (1977) görüşünü destekler niteliktedir. Ancak bu benzerliğin derecesinin yaş gruplarına ve toplumsal cinsiyete göre bazı farklılıklar gösterdiğinin de altını çizmek gerekiyor. Her iki tablodaki rakamlar, genel olarak cevaplayıcıların yaşı arttıkça bağ kurdukları kişilerle olan yaş benzerliğinin derecesinin de orantılı biçimde azalma eğilimine girdiğini ve bu

eğilimin kadınlarda erkeklere göre daha açık olduğunu işaret ediyor.

Tablo 4. Kadın Örneklem Grubunun ve Sosyal Bağlarının Yaş Benzerliğine göre Dağılımı
(n= 37)

Yaş farkı	Cevaplayıcının yaş grubu									
	23-29		30-39		40-49		50-59		60+	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
0-2	3	75.0	22	50.0	18	36.0	7	28.0	2	8.7
3-4	1	25.0	8	18.2	13	26.0	8	32.0	7	30.4
5-6			7	15.9	12	24.0	6	24.0	6	26.1
7-8					5	10.0	2	8.0	4	17.4
9+			7	15.9	2	4.0	2	8.0	4	17.4
Toplam	4	100	44	100	50	100	25	100	23	100

Tablo 5. Erkek Örneklem Grubunun ve Sosyal Bağlarının Yaş Benzerliğine göre Dağılımı
(n=32)

Yaş farkı	Cevaplayıcının yaş grubu									
	23-29		30-39		40-49		50-59		60+	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
0-2			26	53.1	21	33.3	7	14.6	5	14.7
3-4			13	26.5	22	34.9	26	54.2	9	26.5
5-6			8	16.3	14	22.2	15	31.2	10	29.4
7-8			2	4.1	6	9.5			7	20.6
9+									3	8.8
Toplam			49	100	63	100	48	100	34	100

Farklı bir açıdan bakıldığında, hem kadınların hem de erkeklerin yaşları arttıkça iki yaşlık farkın oranı giderek azalmakta, buna karşılık üç ve daha fazla yaş farklılığının oranı genel olarak yükselmektedir. En genç yaş grubunu temsil eden kadın ve erkeklerin yakın bağlarının büyük bir çoğunluğunu, aynı yaşta olanlar ya da iki yaş büyük veya küçük olanlar oluşturmaktadır.

İki yaşlık bir fark söz konusu olduğunda özellikle 50 yaşın altında olanlar arasında cinsiyete dayalı önemli bir farklılık bulunmazken, 50 ve üzeri yaşta olan kadın ve erkekler arasında göze çarpan bazı farklılıklar ortaya çıkıyor. 50-59 yaş grubunda yer alan kadınların sosyal bağlarının %28'sini, 60 ve üstü yaşlarında olanların ise %9'unu kendileriyle aynı veya

iki yaş büyük ya da küçük yaşta olanlar oluşturuyor. Erkekler için ise karşılaştırılabilir rakamlar %15 ve %15'dir. Ancak tablolardaki rakamlar incelendiğinde yaş temelinde kadınların sosyal bağlarının erkeklerinkine nazaran daha heterojen bir nitelik gösterdiğini ifade etmek gerekiyor. Ayrıca, genel olarak, kadınların erkekler nazaran kendi yaşlarından görece büyük ya da küçük yaşlarda olan bireylerle yakın bağları olduğunu gözleyebiliyoruz. Örneğin, 30-39 yaş aralığında yer alan kadınların sosyal bağlarının yaklaşık %16'sını, 40-49 yaşlarda olanların %4'ünü, 50-59 yaşları arasında olanların %8'ini ve 60 veya üzerinde yaşta olanların %17'sini, kendilerinden 9 veya daha büyük/küçük yaşlarda olan bireyler teşkil ederken; yalnızca 60 yaş ve üzerinde olan erkeklerin sosyal bağlarının küçük bir oranı bu yaş farkı kategorisinde yer alıyor.

Bu bulgular, her şeyden önce, sosyal ağların inşa edilmesi sürecinde yaş bezerliği ilkesinin kadınlar için daha az bir derecede geçerli olduğuna işaret ediyor. Bunun en önemli nedenlerinden biri, daha önce belirttiğimiz gibi, erkeklerinkine nazaran, kadınların karşılıklı dayanışma ve yardımlaşmaya dayalı olarak inşa ettikleri komşuluk bağlarının daha geniş bir oran teşkil etmesi olarak değerlendirilebilir.

3.5. Eğitim ve Sosyal Bağlar

Eğitimsel nitelikler beyaz yakalıların sahip oldukları temel bir özellik olarak kabul edilebilir (Ayata, 2005; Yanıklar, 2001). Türkiye bağlamında, özellikle okuryazar oranlarının düşük olduğu dönemlerde farklı yazarlar, bu niteliklerin beyaz yakalı orta sınıfı diğer sınıflardan ayırt eden, hatta bu sınıf üyelerinin sosyal ilişkilerini belirleyen temel bir etken olarak kabul etmişlerdir. Sözelimi, Frey (1965) ve Lerner (1958) gibi birçok kişi, bireyler arasındaki en güçlü ayırt edici etkenin eğitim olduğunu ve Türkiye'nin modern tarihi boyunca temel toplumsal ayrımın eğitim temelinde ortaya çıktığını ileri sürerler. Mut ilçesinde bir kahvehanedeki gözlemi dile getiren Gough (1954: 196), eğitim temelinde bireyler arasındaki böyle bir farklılığı sosyal etkileşimi de dahil ederek dile getiriyor: "Kahvehanenin iki terası Mut'un iki toplumsal tabakasını temsil ediyor. Üst teras ortak olanıdır: Burada, kasabada yaşayan çiftçiler, köylüler, zanaatkârlar, Cuma günleri uzak köylerden alışveriş için gelenler ve camiye gidenler bir araya gelir. Alt teras daha özeldir: Burası, kasabanın önde gelenlerinin, devlet memurlarının, doktorların ve öğretmenlerin bir araya geldiği şehir kulübü havasını yansıtır. Mut'ta yaşayan

birinin kahvesini hangi terasta içeceğini belirleyen esas nitelikleri doğru bir şekilde belirlemek oldukça zordur. Üst terastaki bir çiftçi geçimini zar zor sağlayan alt terastaki bir öğretmenden daha varlıklı olduğu için, para bu ayırmada geçerli değildir... Muhtemelen en genel ve somut kriter, alt terastakilerin en azından ortaöğretim düzeyinde bir eğitime sahip olmalarıdır”.

1950 ve 60’lı yıllara ait bu gözlem ve tespitlerin de işaret ettiği gibi, Türkiye’de okuryazar oranlarının son derece düşük olduğu dönemlerde eğitimin belirgin bir statü ögesi olarak işlev gördüğü ileri sürülebilse de, yakın zamanlarda eğitimin kitleselleşmesiyle birlikte toplumsal tabakalaşma yapısının eğitim temelinde bu denli bölündüğü savı pek geçerli gözükmemektedir. Bununla birlikte, daha güncel çalışmalar, genel olarak beyaz yakalı orta sınıfın eğitimsel nitelikleri, daha özgül bir düzeyde ise, bu nitelikleriyle özdeşleşen kültürel sermayeleri ve yaşam tarzları temelinde diğer toplumsal sınıflardan farklılığına dikkat çekiyor (Ayata, 2005; Yanıklar, 2001). Bu noktalar irdelendiğinde kişisel bir özellik olan eğitim, Fischer’in de (1982: 251) dikkat çektiği gibi, kimlerle yakın bağların kurulacağına önemli bir etken olarak görülüyor. Aşağıdaki tablolardaki rakamlar incelendiğinde, yaş ve sosyal sınıf durumunda olduğu gibi, aynı düzeyde bir eğitim derecesine sahip olmak, özellikle erkekler arasında daha belirgin olmakla birlikte, yakın bağların kurulmasında bir etken olarak karşımıza çıkıyor.

Tablo 6: Kadın Örneklem Grubunun ve Sosyal Bağlarının Eğitim Düzeyine Göre Benzerlik Oranları (n=37)

Bağ kurulan bireylerin eğitim düzeyi	Cevaplayıcının eğitim düzeyi									
	Üniversite		Meslek Y.O.		Lise		Ortaokul		İlkokul	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Üniversite	31	52.5	3	30.0	8	12.7				
Meslek Y.O.	6	10.2	1	10.0	4	6.3				
Lise	15	25.4	5	50.0	40	63.5	5	71.4	4	57.1
Ortaokul	4	6.8			7	11.1	2	28.6	3	42.9
İlkokul	3	5.1	1	10.0	4	6.3				
Toplam	59	100	10	100	63	100	7	100	7	100

Tablo 7: Erkek Örneklem Grubunun ve Sosyal Bağlarının Eğitim Düzeyine Göre Benzerlik Oranları (n= 32)

Bağ kurulan bireylerin eğitim düzeyi	Cevaplayıcının eğitim düzeyi									
	Üniversite		Meslek Y.O.		Lise		Ortaokul		İlkokul	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Üniversite	81	67.5	1	3.3	7	15.9				
Meslek Y.O.	8	6.7	5	16.7						
Lise	29	24.2	20	66.7	33	75.0				
Ortaokul	2	1.7	3	10.0	4	9.1				
İlkokul			1	3.3						
Toplam	120	100	30	100	44	100				

Yine aynı şekilde, toplumsal cinsiyet açısından da yakın bağ kurulan bireylerin eğitim düzeylerinde farklılıklar göze çarpıyor. Genel olarak, üniversite ve lise mezunlarının yakın bağlarının üçte ikisinden fazlasının yine aynı düzeylerde bir eğitime sahip oldukları, meslek yüksek okulu mezunlarının ise, benzer bir oranda olmakla birlikte, lise mezunlarıyla yakın bağlar kurdukları görülüyor. Üniversite eğitimini tamamlamış olan erkeklerin büyük bir çoğunluğunun (%68) bağlarını yine üniversite mezunu olanlar teşkil ederken, kadınlar için bu oran %53 civarında kalıyor. Ayrıca, üniversite eğitimini tamamlamış kadın ve erkeklerin yakın sosyal bağlarının yaklaşık olarak dörtte birini, lise mezunları oluşturmaktadır. Lise mezunu olan kadınların sosyal bağlarının üçte ikisini ve erkeklerin dörtte üçünü, kendi eğitim düzeyleriyle aynı düzeylerde eğitim alan bireyler teşkil ediyor. Diğer taraftan kadınların sosyal bağlarının %13'ünü, erkeklerin ise, %16'sını üniversite mezunu olan bireyler oluşturuyor. Bir meslek yüksekokulundan mezun olan kadınlar ve erkekler söz konusu olduğunda ise, ters yönde bir eğilim göze çarpıyor. Bunların bağlarının büyük bir çoğunluğunu lise mezunu olan bireyler oluşturuyor. Esasen, bu yönde bir eğilim ortaokul mezunu olan kadınlar arasında da ortaya çıkıyor.

Bu bulguyla paralel olarak, eğitim düzeyine göre, erkeklere nazaran kadınların yakın bağ kurdukları bireylerin eğitim düzeylerinin daha heterojen bir dağılım sergilediğini görüyoruz. Örneğin, lise ve üniversite mezunu kadınların ilkokul ya da ortaokul mezunu olanlarla yakın bağları bulunurken, erkeklerin bu düzeydeki mezunlarla bir bağlarının olmadığı ortaya çıkıyor. Neticede, cevaplayıcıların eğitim düzeyi ile yakın bağ kurdukları bireylerin eğitim düzeyleri

arasında önemli ölçüde benzerlik görülüyor. Bu benzerlikten dolayı, eğitimin beyaz yakalı orta sınıf üyelerinin sosyal bağlarının yapısı ve kompozisyonunu belirleyici bir etkiye sahip olduğunu ileri sürebiliriz.

SONUÇ

Bu çalışmanın bulguları, her şeyden önce bireylerin benzer ya da aynı demografik özellikleri paylaşmalarının birbirleriyle yakın bağlar kurmalarına aracılık ettiğini önermektedir. Giddens'in (1991: 117) modern yaşamda sosyal ilişkilerin tabakalaşma ya da demografik süreçler tarafından kısıtlanmadığı bir benlik inşası olarak görülebileceği argümanına karşılık, bizim çalışmamızdaki bulgular daha farklı bir portre sunuyor: Sosyal ilişkilerin gönüllülüğe dayalı olduğu varsayılmasına karşın sosyal sınıf, yaş ve eğitim düzeyi sosyal bağların kimlerle kurulacağı, dolayısıyla bu bağların kompozisyonu üzerinde önemli bir etken olarak görülüyor.

Özellikle modernleşme kuramı çerçevesinde bazı sosyologlar, mekânla örtük bir benzerlik taşıyan geleneksel "topluluğun" geniş ölçüde kaybolduğunu ve buna paralel olarak akrabalık bağlarının diğer türdeki bağlar tarafından ikame edildiğini ileri sürmektedirler. Bunlar aynı zamanda, örneğin aynı mahallede yaşayanların ya da aynı işyerinde çalışanların oluşturduğu coğrafi ve iş temelli topluluklara karşıt olarak, kişisel toplulukların giderek artan bir merkezîyetçiliğinin olduğunu savunmaktadırlar (Kongar, 1976; Spencer ve Pahl, 2006). Söz konusu kişisel topluluklar, coğrafik bakımdan dağınık olabilirler ve sürekli değişebilirler (Pahl, 2000: 2). Bununla birlikte, bu çalışmadaki veriler, genel olarak, işyeri arkadaşlığı ve komşuluğun da görece önemli bir oran oluşturduğuna işaret ediyor. Ayrıca nüfusun istikrarsız olduğu, ebeveynlerin ve çocukların ev dışında, kentin uzak noktalarında çalıştığı, binlerce insanın tanıdıkları haricinde birbirini selamlamaksızın bir arada yaşadığı büyük bir şehirde, bu araştırmanın örneklemini oluşturan beyaz yakalı çalışanların sosyal ağları içerisinde yakın akrabalarla olan bağlarının oranı önemli bir yer tutuyor. Daha özgül bir düzeyde ifade etmek gerekirse, hemşehri ya da uzak akrabalarla o denli olmasa da, yakın akrabalarla olan ilişkiler beyaz yakalı çalışanlar açısından yoğunluğunu sürdürmektedir. Aileler biçim olarak çekirdek aile olsa dahi, geniş ailenin bazı özelliklerinin kent yaşamında da devam ettiğini öneren bu argüman aynı zamanda, Tezcan'ın (1997: 84) dikkat çektiği gibi, aile yapısındaki değişimin ailenin işlevindeki değişimle aynı hızda ve yönde olmadığını göstermektedir.

Bu çalışmadaki bulgular, yakın sosyal ilişkiler bağlamında, sınıf-içi toplumsal ağ oranının sınıflar-arası ağların oranından bir hayli yüksek olduğunu ve sınıflar arasındaki

sınırların görece keskin bir özellik taşıdığını ortaya koymaktadır. Üstelik sınıflar-arası bir nitelik taşıyan sosyal bağların büyük bir oranı da, bitişik sınıflar arasında gerçekleşmektedir. Ayrıca akrabalık temelinde var olan bağlar haricinde, beyaz yakalı çalışanlarla mavi yakalı çalışanlar arasında neredeyse hiçbir yakın sosyal bağ kurulmadığı anlaşılmaktadır. Bu noktalar, orta sınıf üyelerinin toplumsal hiyerarşideki konumlarının yakın bağların inşa edilmesi sürecinde önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir.

Bulgular aynı zamanda, beyaz yakalıların sosyal bağları içerisinde önemli bir yaş homojenliği olduğuna işaret ediyor. Atfedilen bir özellik olan yaş, ileriki yaşlara doğru azalma eğiliminde olmakla birlikte, bireyler arasında yakın ilişkilerin kurulmasında önemli bir etken olarak göze çarpıyor. Benzer bir homojenlik, edinilen bir nitelik olan eğitim düzeyleri için de geçerlidir. Eğitim homojenliği önemli bir dereceye kadar sosyal ağın sınıf-içi bir karakter taşıdığı bulgusunu da desteklemektedir.

Bu çalışma daha genel bir düzeyde sınıf konumu, yaş ve eğitim gibi değişkenler göz önüne alındığında sosyal ağların kompozisyonunun, toplumsal cinsiyet açısından kayda değer bir farklılığın olduğuna işaret ediyor. Sözgelimi, kadınlar akrabalarla ve komşularla daha geniş bağlar inşa ederken, sınıf konumunun sosyal bağların oluşturucuları üzerindeki etkisi daha az bir düzeyde kalıyor. Benzer bir şekilde, yaşın ve eğitim düzeyinin homojenliğinin kadınlar açısından daha az önemli olduğu ortaya çıkıyor. Bu bulgular, aynı zamanda kadınların sosyal ağlarının yapısının erkeklerinkinden farklı olduğuna dikkatimizi çekiyor.

Hiçşüphesiz, bu farklılıkların bazıları önemli bir dereceye kadar var olan ataerkil toplumsal cinsiyet ideolojisinin yanı sıra, iş yaşamında olsalar dahi kadınların annelik bağlamındaki ev içi sorumlulukları tamamen ya da büyük bir oranda üstlenmelerinden kaynaklanıyor. Neticede, sınırlı da olsa, bu çalışmanın bulguları sosyal ilişkilerin ve bağların çözümlenmesinde toplumsal cinsiyetin sosyal ilişki kalıpları üzerinde önemli bir etken olduğunu, dolayısıyla sosyal bağların çözümlenmesinde bir değişken olarak ele alınması gerektiğini öneriyor. Bu araştırmanın işaret ettiği gibi, toplumsal cinsiyetin sosyal ilişki bağlarının kurulması üzerinde oynadığı role daha yakından bakılması gerekir. Ancak bu, nicel bir araştırmadan çok nitel bir araştırmanın

SUMMARY

Based on interview data derived from 37 males and 32 males living in a gated residential area in Istanbul, this study aims at analysing some characteristics of intimate ties in social networks of middle class. Data indicate that although white-collar's intimate ties display a fragmented structure, relations with immediate kin remain as a great proportion of their personal networks. This proportion suggests that arguments which emphasize that one of the essential characters of urban life is a weakening of the bonds of kinship are, to an important extent, valid only when more distant relatives are taken into account. In addition, while ties with towns(wo)man form a low proportion, neighbors and co-workers constitute a considerable part of their social network. However, in the composition of social network there are some differences based on gender. For example, while for men co-workers constitute a large part of their personal network, for women it is neighbors and immediate kin. The data gathered on social bonds indicate that networks are to an important extent intra-class character. Notwithstanding the ties between people in the heterogeneous class positions, the data show that there is a strong tendency for middle class persons to form ties with members of their own class or adjoining classes. This points out the case that position in the hierarchy has a significant influence on establishing social ties.

Members of middle class tend to form ties with those who are at the same or similar age and with those who have the same or similar educational level. Therefore, they also display considerably a high degree of age and education similarity in their choice of friends. Yet the degree of similarity in women's networks is lower compared to men's network. These findings indicate that nature and structure of their personal networks are different from that of men's. Thus, it is suggested that gender should be taken into account in analysing social ties.

KAYNAKÇA

ALLAN, Graham

2008 Flexibility, friendship and family”. **Personal Relationships**, 15, s:1-16.

ANDERSON, Alistair ve Sarah JACK

2002 “The Articulation of Entrepreneurial Social Capital: Content and Process”,
Entrepreneurship and Regional Development, 4/3, s: 193-210.

AYATA, Sencer

2005 “Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı”, iç. **Kültür Fragmanları** (Der. D. Kandiyoti ve A. Saktanber), İstanbul: Metis Yayınları, s: 37-56.

BATTERO, Wendy

2005 **Stratification: Social Division and Social Inequality**, Londra: Routledge.

BOTT, Elizabeth

1957 **Family and Social Network. Roles, Norms and External Relationships in Ordinary Urban Families**, Londra: Tavistock.

DEDEOĞLU, Saniye

2004 “Sinderella’nın Pazara Yolculuğu – Toplumsal Cinsiyet Rollerini, Aile ve Kadının İşgücüne Katılımı Üzerine Bir Deneme”, **Neoliberalizmin Tahribatı** (Der. N. Balkan ve S. Savran), İstanbul: Metis Yayınları, s: 254-274.

DEMİR, Erol

1998 “Kentsel Farklılaşma, Aile ve Akrabalık”, **Mürekkep**, 10/11, s: 134-159.

DUBETSKY, Alan

1976 “Kinship, primordial ties, and factory organisation in Turkey: An Anthropological Approach”, **International Journal of Middle East Studies**, 7/3, s: 433-51.

DUBETSKY, Alan

1977 “Class and Community in Urban Turkey”, **Commoners, Climbers and Notables** (Der. C.A.O. Van Nieuwenhuijze), Leiden: E.J. Brill, s. 361-371.

ERAYDIN, Ayda ve Asuman ERENDİL

1996 **New Production Processes in Export-Oriented Garment Industry and Different Ways of Participation of Female Labour to This Process**, İstanbul: Türkiye Sosyal Bilimler Derneği.

ERDER, Sema

1996 **İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye**, İstanbul: İletişim Yayınları.

FELD, Scott ve William C. CARTER

1998 "Foci of Activity as Changing Context for Friendship", **Placing Friendship in Context** (Der. R. G. Adams ve G. Allan), Cambridge: Cambridge University Press, s. 136-152.

FISCHER, Claude S.

1982 **To Swell Among Friends: Personal Networks in Town and City**, Chicago: University of Chicago Press.

FREY, Frederick W.

1965 **The Turkish Political Elite**, Massachusetts: The M.I.T. Press.

GANS, Herbert J.

1961 "Planning and Social Life – Friendship and Neighbor Relations in Suburban Communities", **Journal of the American Institute of Planners**, 2, s: 35-9.

GENİŞ, Şerife.

2007 "Küreselleşme. Toplumsal Eşitsizlik ve Mekansal Ayrışma", **Sivil Toplum**, 4, s: 69-84

GIDDENS, Anthony

1991 **Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age**. Stanford, California: Stanford University Press.

GOLTHORPE, John, David LOCKWOOD, Frank BECHOFER ve Jennifer PLATT

1969 **The Affluent Worker in the Class Structure**, Cambridge: Cambridge University Press.

GOUGH, Mary

1954 **The Plain and Rough Places**, Chatto & Windus: Londra.

GÖKÇE, Birsen, Feride ACAR, Ayşe AYATA, Aytül KASAPOĞLU, İnan ÖZER, Hamza UYGUN

1993 **Gecekondularda Aileler Arası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü**, Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.

GRANOVETTER, Mark

1985 “Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness”, **The American Journal of Sociology**, 91, s: 481-510.

HILL, Stephen

1976 **The Dockers**, London: Heineman.

İNSEL, Ahmet

1999 “Yaşam Alanlarımıza Sahip Çıkmak”, **Birikim**, Temmuz, s: 23-25.

KALAYCIOĞLU, Sibel, Kezban ÇELİK, Ümit ÇELEN ve Sinan TÜRKYILMAZ

2010 “Temsili Bir Örneklemde Sosyo_Ekonomik Statü (SES) Ölçüm Aracı Geliştirilmesi: Ankara Kent Merkezi Örneği” **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, 13/1, s: 183-220.

KASAPOĞLU, Aytül

2005 **Değişen Toplumsal Yapıda Karakter**, Ankara: Ütopya Yayınları.

KIRAY, Mübeccel

1981 “The Women of Small Town”, **Women in Turkish Society** (Der. N. Abadan-Unat), Leiden: E.j. Brill.

KIRAY, Mübeccel

1985 “Metropolitan City and The Changing Family”, **Family in Turkish Society** (Der. T. Erder), Ankara: Ankara Sosyal Bilimler Derneği, s: 259-274.

KONGAR, Emre

1976 “A Survey of Familial Change in Two Turkish Gecekondu Areas”, **Mediterranean Family Structure**, (Der. J.G. Peritany), Cambridge: Cambridge University Press, s: 205-218.

KURTOĞLU, Ayça

2005 “Mekansal Bir Olgu Olarak Hemşehrilik ve Bir Hemşehrilik Mekanı Olarak Dernekler”, **European Journal of Turkish Studies**, 2, s: 1-28.

LERNER, Daniel

1958 **The Passing of Traditional Society**, Illinois: The Free Press.

LI, Yaojun, Mike SAVAGE, Gindo TAMPUBOLON, Alan WARDE, Mark TOMLINSON

2002 “Dynamics of social capital trends and turnover in associational membership in England and Wales, 1972-98”, **Sociological Research Online**, 7/3, s: 1972-98.

MANSUR, Fatma

1972 **Bodrum; A Town in the Aegean**, Leiden: E.J. Brill.

McPHERSON, Miller, Lynn SMITH-LOVIN ve James M. COOK

2001 “Birds of Feather: Homophily in Social Networks”, **Annual Review of Sociology**, 27, s: 415-444.

NEWBY, Howard

1980 **Community**, Milton Keynes: The Open University Press.

ÖNCÜ, Ayşe

1997 “The Myth of the ‘Ideal Home’ Travels Across Cultural Borders to Istanbul”, **Space, Culture and Power: New Identities in Globalising Cities** (Der. A. Öncü ve P. Weyland, Zed: Londra.

PAHL, Ray

2000 **On Friendship**, Cambridge: Polity.

SPENCER, Liz ve Ray PAHL

2006 **Rethinking Friendship: Hidden Solidarities Today**, Princeton: Princeton University Press.

TATLIDİL, Ercan

1989 **Kentleşme ve Gecekondu**, İzmir: EÜEF Yayınları.

TEZCAN, Mahmut

1997 **Kültürel Antropoloji**, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

UZUN, C. Nil

- 2005 “Residential Transformation of Squatter Settlements: Urban Redevelopment Projects in Ankara”, **Journal of Housing and Built Environment**, 20/1, s: 83-99

VERBRUGGE, Lois M.

- 1977 “The Structure of Adult Friendship Choices”, **Social Forces**, 56, s: 187-209.

VERGİN, Nur

- 1985 “Social Change and Family in Turkey”, **Current Anthropology**, 26/5, s: 571-4.

WARDE, Alan ve Gindo TAMPUBOLON

- 2002 “Social Capital, Networks and Leisure Consumption”, **The Sociological Review**, 50/2, s: 155-180.

WRIGHT, Paul H.

- 1997 Toward and Expanded Orientation to the Study of Sex Differences in Friendship, iç. **Sex Differences and Similarities in Communication** (Der. D. J. Canary ve K. Dindia), Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, s: 41-63.

YANIKLAR, Cengiz

- 2001 **Class, Status and Gender: Social Stratification in a Turkish Town**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Essex.

YANIKLAR, Cengiz

- 2008 “Sermaye ve Emek Arasında: Goldthorpe ve Wright’ın Sınıf Yaklaşımları Üzerine Eleştirel bir Değerlendirme,” **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, 11/2, s: 151-182.

YANIKLAR, Cengiz

- 2012 “Stability and Instability in the Friendship Networks of the Turkish White-Collar Class” **Social Behavior and Personality: An International Journal**, 40, (Yayın aşamasında).

Dipnotlar

1 Tatlıdil'in (1989: 105) yapmış olduğu bir çalışma, şehirde kalış süresi uzadıkça sosyal ilişkilerde farklılaşmanın arttığına dikkat çekiyor. Bununla birlikte, Gökçe vd. (1993: 350) tarafından gerçekleştirilen çalışma şehirde kalış süresinin uzamasının, akrabalık ilişkilerini zayıflatmadığını ortaya koyuyor.

2 Cevaplayıcılardan hiçbiri karşı cinsiyetten biriyle “yakın” bir bağ kurduklarını belirtmemişlerdir. Ancak bu, yüzeysel de olsa karşı cinsiyetten bireylerle farklı türden hiçbir bağın olmadığı anlamına gelmiyor.

3 Bu çalışmada “yakın akraba” başka bir evde yaşayan aile üyeleri, kardeşler, yetişkin çocuklar, ya da kayın peder gibi kişileri kapsıyor. “Arkadaş” terimi akraba, hemşehri, işyerinden arkadaş ya da komşu olarak değerlendirilmeyen fakat cevaplayıcılar tarafından okul ya da diğer kişiler aracılığıyla kurulan bir bağa tekabül ediyor. “Hemşehri”, biraz daha karmaşık bir terim olarak kabul edilebilir. Kurtoğlu'nun (2005: 6) Dubetsky'nin (1976) çalışmasına gönderme yaparak vurguladığı gibi, bireyler “birbirlerini hemşehri olarak değil, akraba, okul arkadaşı, komşu, iş arkadaşı gibi bağlarla tanımlarlar. Eğer bir komşu hemşehri olarak tanımlanıyorsa, bu komşuluk ilişkisi ancak göç ettikten sonra göç edilen yerde ve göç etmeden önce aralarında bağ olmayan kişilerin komşuluğunu tanımlar. ... hemşehri, memleketi aynı yer olan kişidir ve birbirlerini hemşehri olarak tanımlayan kişiler memleket dışındadırlar”. Bir bağ hem komşu hem hemşehri ya da hem akraba hem iş arkadaşı olarak tanımlanabilir. Ancak biz çalışmamızda bu tür durumlarda cevaplayıcının bu tür bağ türlerinden en çok hangisini benimsediğini göz önüne aldık.

4 Yapımı yaklaşık 20 yıl önce tamamlanan ve konumu itibariyle kent merkezinde yer alan site, 349 apartman dairesinden oluşmaktadır.

5 Beyaz yakalı orta sınıf üyelerinin kişisel ağlarındaki değişmelerin analizinin yapılması amacıyla 2005 yılında aynı site içerisinde yaşayan 68 hane halkıyla mülakatlar yapılmıştır. Bu çalışmanın örneklemini oluşturanlar, 2005 yılındaki örneklemin yarısından

fazlasını oluşturan ve 2010 yılı itibariyle aynı yerde kalan ve tekrar kendileriyle görüşülen kişilerdir. Site genel olarak bir orta sınıf yerleşim alanı özelliği göstermesine karşın, farklı sınıf kategorilerden bireyleri de dahil etmektedir. Bu nedenle, 2005 yılında mülakat yapılan ailelerin seçiminde, uzun süre aynı site içinde yaşayan bireylerin diğer site sakinlerinin meslekleri ve evlilik durumları hakkında vermiş oldukları bilgiler temel alınmıştır. Örnekleme beyaz yakalı orta sınıf ailelerin dahil edilmesinde, kadınların önemli bir çoğunluğunun ücretli iş yaşamında olmadıkları dolayısıyla da, bir sınıf konumuna yerleştirilemeyecekleri varsayımından hareketle erkeklerin meslekleri göz önüne alınmıştır (bu konuda bir tartışma için bkz.; Yanıklar, 2008 ve Kalaycıoğlu, Çelik, Çelen ve Türkyılmaz, 2010). 2005 yılında yapılan mülakatlar daha çok cevaplayıcıların “yakın arkadaş” olarak kabul ettikleri üç arkadaşları hakkında veri toplama amacını taşımasından dolayı, bu çalışmada kullanılan verilerle karşılaştırılabilir nitelikte değildir. 2005 yılında yapılan mülakatlarda örnekleme oluşturanların tamamı evli olmasına rağmen, 2010 yılı itibariyle cevaplayıcıların küçük bir oranı boşanmış ya da dul kalmıştır.

6 Cevaplayıcıların bazılarıyla çalıştıkları işyerlerinde görüşülmüştür.

7 Ayrıca, sosyal bağların yapısı hakkında daha kapsamlı bir bilgi elde etmek için örnekleme oluşturanlar arasından farklı meslekleri icra eden ve farklı yaşlarda bulunan dört kadın ve üç erkekle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

8 Her bir cevaplayıcının sosyal ağının sayısal açıdan genişliğinin farklı olmasından dolayı, çok-cevaplı frekans analizi işlemi kullanılmıştır. Ancak bu işlem, verilerin yalnızca frekans ve yüzdelerle dağılımlarına dayalı bir analizin yapılmasına olanak vermektedir.

9 Bu sayı aynı zamanda bir yüksek lisans derecesine sahip iki (%6) cevaplayıcıyı da kapsıyor.

10 Kadın örnekleme içinde yalnızca bir cevaplayıcı kısmı zamanlı bir işte çalışmakta, geriye kalanı ise kamu ve özel sektörde istihdam edilmektedir.

11 Kent yaşamında akrabalık ilişkilerinin zayıfladığını ileri süren birçok çalışmanın aksine, Londra’da yaşayan ailelerin sosyal bağları üzerine bir çalışma yapan Bott (1957) sosyal ağ içerisinde yakın akrabalık bağlarının daha bütünleşmiş olduğuna ve görece daha uzun süreli bir karakter taşıdığına dikkat çekiyor.

12 Aynı örneklemeden elde edilen verilerden hareketle daha önce tarafımızdan yapılan bir çalışmada (Yanıklar, 2012), beyaz yakalı orta sınıf üyelerinin farklı nedenlerle beş yıllık bir süre içinde yakın arkadaşlarının önemli bir oranının değiştiğine işaret edilmişti. Ancak bu çalışmada akrabalık bağları konunun dışında tutulmuştu.

13 Eraydın ve Erendil’e (1996) göre bu husus, aynı zamanda onların çalışma yaşamına girmeleri sonucunda karşılaştıkları çelişkileri hafifletmeye yardımcı olmakta ve yaşam mücadelesini kolaylaştırmaktadır.

14 Wright (1997) arkadaşlık ilişkilerinde niteliksel açıdan var olan toplumsal cinsiyet farklılıkları konusunda geleneksel bakış açılarından bazılarını şu şekilde özetliyor: (a) Kadınların arkadaşlıkları erkeklerinkine nazaran daha belirgin bir zenginliğe sahiptir; (b) Kadınların arkadaşlık ilişkileri karşılıklıdır, erkeklerin arkadaşlıkları ise benzerlik ve fikir birlikteliğini öne çeker; (c) Kadınların arkadaşlıkları karşılıklı, erkeklerinki ise birliktelikçidir.

15 Cevaplayıcıların yakın bir bağ kurduklarını belirttikleri kişilerin küçük bir oranının ücretli iş yaşamında olmamaları nedeniyle bu tablolarda sunulan rakamlar Tablo 1’deki bazı rakamlarla uyuşmamaktadır.

16 Burada “hizmet sınıfı” yöneticileri, idarecileri ve profesyonelleri kapsıyor. Genel olarak, bu sınıf, Goldthorpe’un yedili sınıf şemasındaki Sınıf II’ye denk gelirken, üst ve alt düzeydeki rutin, kol emeği kullanmayan çalışanları kapsayan ve “alt hizmet sınıfı” olarak adlandırdığımız sınıf, aynı şemadaki Sınıf IIIa ve Sınıf IIIb’ye denk düşmektedir (bu şema ile ilgili bir tartışma için bkz., Yanıklar, 2008). Emekli olanlar en son yaptıkları işe göre bir sınıf konumuna yerleştirilmiştir. Geleneksel sınıf analizlerinin aileyi temel analiz birimi olarak ele

almalarından dolayı, kadınları bir sınıf konumuna yerleştirmemektedir. Bu, birçok eleştiriyi beraberinde getirmiştir. Ampirik bir analiz yapabilme açısından, bu çalışmada, ücretli çalışma yaşamında yer alan kadınları bir sınıf konumuna yerleştiriyoruz. Ücretli bir işte çalışmayan kadınlar ise eşlerinin sınıf konumlarına yerleştirilmiştir. Örneklemin küçük olması nedeniyle istihdam edilen ve kendi işinin sahibi olanlar arasında bir ayırım yapılmayıp aynı sınıfa yerleştirilmiştir.

17 Bu konuda bir çalışma için, bkz., Yanıklar, 2001.